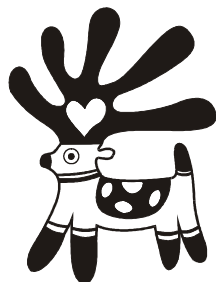

NUMER 3 (37)
MARZEC
2012

Muzeum Kultury Ludowej
Towarzystwo "Ojcowizna"

POD JELONKIEM

WYDANIE A

WĘGORZEWO

ROK XIII

Święto Wiosny A.D. 2012

Tegoroczne „Święto Wiosny” rozpocznie się 30 marca o godz. 10.00. Kiermaszowi sztuki ludowej i rękodzieła towarzyszyć będą występy grup folklorystycznych i pokazy rzemiosł tradycyjnych. O godz. 10.30 otwarta zostanie wystawa „Historie zapisane w pisankach...”, a o godz. 12.00 rozstrzygnięty zostanie konkurs na gaik i marzankę. Zapraszamy!

Przygotowania do nowej wielkanocno-wiosennej wystawy w Muzeum idą „pełną parą”. Fot. Katarzyna Dźurko-Piasecka/MKL

„Święto Wiosny 2012” wsparł finansowo Związek Gmin Warmińsko-Mazurskich w Olsztynie. Dziękujemy!

Lista obecności

Udział w XXXV węgorszewskim „Święcie Wiosny” zapowiedzieli:

- **„Kulisy 2” ze Starych Juch**

Kierownik: Krystyna Pilawska-Wiercińska.

Tytuł widowiska: Palmy-Pisanki.

Opis widowiska: Ułożone chronologicznie zwyczaje związane z okresem od Niedzieli Palmowej do Wielkanocnego Poniedziałku, a nawet dalej do Zielonych Świątek.

- **„Orzyszanki” z Orzysza**

Kierownik: Teresa Rybińska.

Tytuł widowiska: Przędzenie lnu.

Opis widowiska: Zwyczaj przędzenia lnu – matka zaprasza sąsiadki do prządki, aby zdążyć do Wielkanocy „wyrobić” krosna. Matka szykuje posąg dla córki.

- **„Rominczanie” z Dubeninek**

Kierownik: Bożena Buza.

Tytuł widowiska: Wyśpiewane Misterium męki, śmierci i zmartwychwstania Pana Jezusa.

Opis widowiska: Pieśni o wjeździe do Jerozolimy, męce, śmierci i zmartwychwstaniu Pana Jezusa.

- **Bałdyga Anna i Stanisław** (Mazuchówka), tkactwo i plastyka obrzędowa
- **Barszcz Urszula** (Węgorzewo), palmy
- **Biziewski Jan Michał** (Suwałki), zabawki drewniane

- **Butrym Roksana** (Giżycko), palmy, pisanki, kartki świąteczne
- **Gajlewski Mieczysław** (Radzieje), plecionkarstwo
- **Gminny Ośrodek Kultury** (Stare Juchy)
- **Goik Lucyna** (Żytkiejmy), pieczywo świąteczne, chleb
- **Herbaczewska Katarzyna** (Węgorzewo), wypieki świąteczne
- **Kałębasiak Urszula** (Pozezdrze), pisanki
- **Kołodziejczyk Jarosław** (Węgorapa), miód, świece woskowe, pamiątki z drewna
- **Koniuszaniec Tadeusz** (Węgorzewo), rzeźba w drewnie
- **Kowszuk Arkadiusz** (Kętrzyn), ceramika
- **Krasnoborska Aleksandra** (Węgorzewo), biżuteria
- **Kuźma Adam** (Giżycko), garncarstwo
- **Lachowicz Grażyna** (Giżycko), ceramika
- **Lubak Dorota** (Nowa Wieś), pisanki, malarstwo na drewnie i glinie
- **Madej Genowefa** (Jakubowo), plecionkarstwo
- **Madej Genowefa** (Jakubowo), plecionkarstwo
- **Małyso Marta i Tomasz** (Stankuny), sery, wędliny
- **Mincewicz Aldona** (Litwa), sękacze, chleb, wędliny
- **Olszewska Alicja** (Pierkunowo), koronka szydełkowa
- **Półkośnik Halina** (Pozezdrze), pisanki, ozdoby wielkanocne
- **Prokopczuk Anna** (Giżycko), dekoracje jaj strusich i gęsich, kopie ikon, malarstwo na drewnie, ceramice i szkłe
- **Racis Bolesław** (Jasionowo), ser „Macierzanka”, meble
- **Roch Anna** (Węgorzewo), pisanki
- **Rymszewicz Wioletta** (Trygort), palmy, ozdoby świąteczne
- **Stowarzyszenie „Głos Puszczy Rominckiej”** (Dubeninki), rękodzieło artystyczne, kulinaria regionalne

- **Stowarzyszenie „Żytkiejmska Struga”** (Żytkiejmy), rękodzieło artystyczne
- **Stowarzyszenie Kobiet Mazurskich** (Pozezdrze), ozdoby świąteczne
- **Stowarzyszenie Kulturalne „Konik Mazurski”** (Kętrzyn), pisanki, ozdoby świąteczne
- **Sulowski Andrzej** (Węgorzewo), rzeźba
- **Warsztaty Terapii Zajęciowej** (Olszewo Węgorzewskie), rękodzieło artystyczne
- **Włodarczyk-Ostrowska Sylwia** (Słupy), pieczywo obrzędowe, miód, świece
- **Wojda Anna** (Wronka), pisanki, malarstwo na drewnie
- **Woynarowska Nina i Banasiewicz Wiktoria** (Węgorzewo), pisanki, ozdoby świąteczne
- **Zakrzewski Jarosław - Piekarnia Łyse** (Łyse), pieczywo kurpiowskie
- **Zawistowscy Barbara i Wiesław** (Dywity), garncarstwo

Na podstawie nadesłanych ankiet zestawili Beata Gruszka i Małgorzata Stępiak

Palma bije, nie ja biję...

Niedziela Palmowa, zwana też *Kwietną* lub *Wierzbną* była wstępem do Wielkiego Tygodnia. W tym dniu w kościele katolickim, jak i prawosławnym, święciło się gałązki wierzby uważane za symbol zmartwychwstania i nieśmiertelności duszy. Symbolizowały one zarówno męczeństwo i triumf – Mękę Pańską i Zmartwychwstanie Jezusa.

W tradycji ludowej, palma – gałązka zielona była symbolem sił witalnych i życia, corocznej odnowy roślin, zapowiedzią ich kwitnienia i owocowania. Przypisywano jej niezwykle, życiodajne, lecznicze i magiczne właściwości. Palma wielkanocna miała chronić ludzi, zwierzęta, domy, zagrody i pola przed czarami, ogniem i wszelkim złem tego i tamtego świata.

Pierwotnie palmy wielkanocne wykonywano z roślin, które pierwsze na wiosnę wypuszczają zielone listki. Głównie były to wierzby z baziami (*kotkami*), ale także inne tzw. *wiecznie zielone* gałązki porzeczki, świerku, tui, bukszpanu, borówek leśnych lub cisu. Medycyna ludowa nadawała im właściwości lecznicze i dobroczynne. Całość palmy przybierano kolorowymi wstążeczkami i suszonymi lub sztucznymi kwiatami. Wysokie palmy zapewnić miał długie życie, zdrowe dzieci, a w polu urodzaj.

Obecnie w Polsce popularne są tzw. *palmy wileńskie*, mają kształt kolorowych bukietów lub częściej – barwnych pałek, różnej wysokości. Wykonane są z misternie układanych i wiązanych na patykach kwiatów, farbowanych kłosów, mchów, wielu gatunków traw. Niegdyś ten typ palm znany był głównie w okolicach Wilna i na obszarze pogranicza polsko-litewskiego.

Sięgając do literatury, przekazów oraz opowieści naszych przodków możemy przekonać się, że dla wielu pokoleń palma wielkanocna to nie tylko element dekoracji wielkanocnej, to skarbnica tradycji ludowych, które w dzisiejszym zabieganym świecie odchodzą w niepamięć. W Niedzielę Palmową tuż po poświęceniu palm przed kościołem i później w domu uderzano się lub tylko dotykano wzajemnie palmami mówiąc: „Wierzba bije, nie zabije Za tydzień Wielki Dzień!” Takie słowa możemy usłyszeć także

u naszych sąsiadów na Ukrainie: „Не я б’ю, верба б’є, За тиждень- Великдень! Будь великий, як верба, А здоровий, як вода, А багатий як земля”. Poświęconą palmą kropiono dom, obejście bydło w oborze. Gładzono nią boki krów i przymuszano je do połknięcia chociaż jednej bazi. W niektórych regionach kultywowany był zwyczaj połykania „kotek” ze święconych palm przez ludzi, wierzone że uchroni to gardło przed bólem. W wielu domach, gdzie kultywowano tradycję przodków, poświęconą w kościele palmę, niczym świętość przez cały rok przechowywano w izbie zatkniętą za obraz lub za belkę w pułapie. Wierzone, że strzegła domu, chroniła od pożaru i wszelkiego złego. Natomiast w czasie burzy stawiano ją na okno, aby strzegła domu od piorunów i gradu.

Na Warmii poświęcone palmy kładziono na strychach i w stodołach aby zapobiec robactwu czy też aby ustrzec się przed wszelkim złem. Przechowywano je do Wielkanocy, wykorzystując do zwyczaju *smagania*. Na południu Polski, na ziemi sądeckiej, rzeszowskiej oraz tarnowskiej z rozebranych na części palm robiono kropidła do święcenia pól oraz krzyże, które w Niedzielę Wielkanocną lub Wielkanocny Poniedziałek wbijano w zagony w polu i ogrodzie – miało to na celu chronić zasiewy od gradu i szkodników. Na Ukrainie wierzone także, że święcona palma ma właściwości lecznicze – gdy bydło zachorowało okadzano je palącą się palmą. Powszechnym zwyczajem w Polsce jak i u naszych wschodnich sąsiadów było uderzenie palmą zwierząt, które po raz pierwszy po zimie wypędzano na pastwisko. Palma wielkanocna także w gospodarstwie zajmowała należne sobie miejsce. Wczesną wiosną gospodarz szedł z poświęconą palmą

na pole i wtykał ją do bruzdy ziemi, wierzone, że pobudzi to ziemię do życia. Części palm wkładano do gniazd gęsi i kaczek, pod daszki uli, do sieci rybackich, podkładano je pod lemiesz pługą w pierwszej zaorywaną skibę.

Od kilku dziesięcioleci w tradycji Polaków, jak i Ukraińców palma wielkanocna traci swoje magiczno-agrarne i sakralne znaczenie. Kupiona na kiermaszach, straganach często staje się przedmiotem pamiątkarskim, elementem świątecznej dekoracji naszych domów. I mimo to, że niegdyś przez cały rok odgrywała ważną rolę, tak w domu jak i w gospodarstwie, dzisiaj nadal pozostaje ważnym elementem świąt Wielkanocnych oraz ich zapowiedzią.

Bibliografia: R. Hryń-Kuśmerek, Z. Śliwa, *Encyklopedia tradycji polskich*, 1990; B. Ogrodowska, *Ocalić od zapomnienia. Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne*, Warszawa 2006.

Anna Babiak-Owad

Oczyszczająca moc wody

Do prastarych form obrzędu wiosennego należały praktyki związane z magią wody jako siłą oczyszczającą. Woda i wiara w jej magiczną moc towarzyszyła człowiekowi przez cały okres świąt Wielkanocnych. Obecna była w kościele katolickim w Wielki Czwartek podczas obrzędu obmycia nóg. W Wielką Sobotę święcono wodę chrzcielną, którą wierni zabierali do domów. W Wielkanocny Poniedziałek była elementem magii płodności, obecnej w zabawach chłopców i dziewcząt, starszych i młodszych.

Watro przypomnieć, że na Warmii i Mazurach w czasie świąt Wielkanocnych powszechną była wiara w moc wody

płynącej na wschód, jednak nie należy jej kojarzyć z pogańskimi formami obrzędu wiosennego. W Niedzielę Wielkanocną praktykowany był zwyczaj chodzenia o świcie do płynącej w kierunku wschodnim wody aby się nią obmyć. Wierzono, że obmycie się nią ma leczyć choroby i zapewnić zdrowie na cały rok. Niektóre źródła mówią, że do wody o poranku powinno się było iść nago, milcząc, i nie wolno było się oglądać. Przed umyciem się należało odmówić modlitwę i wymówić orację do wody: „wodo kryształowo obmywasz wszelkie korzenie, obmyj i mnie; obmyj i mnie chrzczonego, bogu poleconego”. We wsi Niedzwiecko koło Olecka zapisany został inny tekst zaklęcia wody: „Dobry dziyń ci, wódecko, śwynta orianecko...”. Po obmyciu się i zaczerpnięciu wody do naczynia żegnano wodę takimi słowami: „Ostancie z Bogiym, wódecko, śwynta orianecko!”. Gdy udało się spełnić wszystkie warunki tzn. dojść do wody nago i nie spotkać nikogo po drodze, wówczas zabrana woda do domu nabierała jeszcze większej mocy.

Powszechnie wierzono, że bieżąca woda czerpana przed wschodem słońca leczy chore oczy i liszaje, a dziewczęta zachowują urodę i zdrowie. Pierwotnie jednak zanurzano się w wodzie, później tylko nabierano wodę w dłonie i myto twarz. Po powrocie do domu przyniesioną wodą spryskiwano śpiących domowników, następnie w tym samym celu kropiło się krowy i konie oraz inne zwierzęta w zagrodzie.

Samo zaklęcie wody jest prastarą formułą spotykaną na dużych obszarach Słowiańszczyzny. Świadczy o tym m.in. powszechny zwyczaj obmywania się wodą w Wielki Czwartek, kulturowany na Ukrainie.

Zgodnie z tradycją należało wstać przed wschodem słońca i pójść do rzeki lub strumienia aby wykapać się lub obmyć się wodą. Miało to zapewnić obmycie się z choroby i grzechu.

Bibliografia: B. Krzyżaniak, A. Pawlak, *Warmia i Mazury. Pieśni doroczne*, cz. I, Warszawa 2002; B. Ogrodowska, *Ocalić od zapomnienia. Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne*, Warszawa 2006; M. Pokropek, *Ludowe tradycje Suwalszczyzny*, Suwałki 2010.

Anna Babiak-Owad

Warto być, warto zobaczyć

kwiecień – „Kanał Mazurski 1911-2011” – wystawa fotograficzna Towarzystwa Miłośników Ziemi Kętrzyńskiej im. Zofii Licharowej w Kętrzynie.

19 kwietnia, godz. 16.30 – „Studium wiedzy o regionie” – spotkanie z historykiem Krystyną Jarosz, „Polonika w Obwodzie Kaliningradzkim” oraz prezentacja fotografii poloników z Kaliningradu autorstwa Sergieja Trenia i Vadima Samarkina.

kwiecień-maj – „Mazury w XX stuleciu” – ikonografia ze zbiorów muzealnych, wzbogacona w części „Węgorzewo w ruinie” o unikalny plan katastralny.

kwiecień-lipiec – mini wystawa „Pomnikowy skarb” – prezentacja zabytków stanowiących depozyt z pomnika węgorzewskich

seminarzystów poległych w czasie I wojny światowej.

kwiecień-czerwiec - mini wystawa archeologiczna „Dolina Węgorapy 2008-2010” - prezentacja zabytków zakonserwowanych w ramach realizacji tytułowego projektu.

kwiecień - wystawa wielkanocna „Historia zapisana w pisankach...”, ze zbiorów własnych MKL.

kwiecień-maj - „Współczesne maski afrykańskie”, wystawa ze zbiorów Marka Purwina.

maj - wystawa „Obchody Święta 1 Maja w Węgorzewie”.

maj - XI Dni Kultury Polskiej w Obwodzie Kaliningradzkim - Czerniachowsk, Oziersk.

17 maja, godz. 16.30 - „Studium wiedzy o regionie” - spotkanie z etnologiem Mateuszem Braunem, „Film etnograficzny jako medium codzienności”.

maj-czerwiec - „Archeologia od kuchni. Tajniki prowadzenia badań archeologicznych”, wystawa ze zbiorów MKL.

maj-czerwiec - wystawa prac plastycznych słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

czerwiec - „Zgromadzenia Salwatorianów na Mazurach”, wystawa ze zbiorów MKL.

16 czerwca - Mistrzostwa Świata w Letnim Ciąganiu Sanek 2012 - „Dzień z Konopką”.

16 czerwca, godz. 16.30 - „Studium wiedzy o regionie” - spotkanie z historykiem Jarosławem Andrukajtisem, „Zabytkowe cmentarze w gminie Giżycko”.

21 czerwca, godz. 16.30 - „Studium wiedzy o regionie” - spotkanie z kolekcjonerem i wydawcą Wojciecha Kujawskim, „Od widokówki z Beżłówek do zobrazowania regionu Mazur”, promocja nowości wydawniczych.

czerwiec-lipiec - wystawa fotografii Marcina Święcickiego „Rybacy”.

lipiec - „O nieznanym ludzie... Dawne budownictwo drewniane na Kaszubach”, wystawa z Muzeum - Kaszubskiego Parku Etnograficznego im. Teodory i Izzydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich.

lipiec - „Było kino w Węgorzewie”, wystawa z cyklu „Historia miejsca”.

7 lipca - VII Regionalny Festiwal Kultury Łowieckiej - Węgorzewo 2012.

7 lipca - otwarcie wystawy „Las” - fotografie z Nadleśnictwa Augustów.

3-4 sierpnia - VII Węgorapa Folk Music Festival.

3-5 sierpnia - XXXV Międzynarodowy Jarmark Folkloru.

Dar dla Muzeum

Muzeum Kultury Ludowej kolejny rok organizuje akcję pod hasłem „Dar dla Muzeum”. Jej celem jest gromadzenie obiektów i pamiątek związanych z życiem codziennym dawnych oraz obecnych mieszkańców regionu. Interesują nas przedmioty które wyszły z codziennego użytku, gdyż zastąpiły je inne nowocześniejsze. Istnieje możliwość wyboru formy udostępnienia przedmiotu Muzeum - jako dar lub depozyt.

Wszystkie zgromadzone przedmioty prezentujemy na wystawie w Muzeum Kultury Ludowej. O Darczyńcach umieścimy informacje na wystawie przy eksponatach. Zapraszamy do udziału w akcji, kontakt: Tel. 87 4273242, wew. 38; email: mkl.historia@wp.pl.

Nr 37 „Pod Jelonkiem” do życia powołali: Anna Babiak-Owad, Katarzyna Dzurko-Piasecka, Beata Gruszka, Krystyna Jarosz, Jerzy Łapo, Małgorzata Stępiak.